

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Статтю присвячено дослідженню засад адміністративної відповідальності державних службовців правоохоронних органів.

Проаналізовано характерні особливості адміністративної відповідальності державних службовців правоохоронних органів.

Виокремлено дві категорії суб'єктів адміністративної відповідальності: 1) осіб начальницького складу Національного антикорупційного бюро України, рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, поліцейські, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів; 2) інші особи, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів або спеціальних положень про дисципліну. Запропоновано під юридичною відповідальністю державного службовця правоохоронного органу розуміти застосування уповноваженими суб'єктами в установленому законом порядку до державного службовця правоохоронного органу стягнень та примусових заходів за вчинення дисциплінарного проступку, адміністративного або кримінального правопорушення, завдання рішеннями, діями або бездіяльністю матеріальних збитків або шкоди.

Здійснено градацію основних однорідних груп адміністративних правопорушень, за які може бути притягнуто до адміністративної відповідальності державного службовця правоохоронних органів, а саме: 1) тих, що посягають на встановлений порядок управління; 2) тих, що пов'язано із сферою праці та діяльністю профспілкових органів; 3) яких пов'язано із з корупцією; 4) яких пов'язано із невиконання або ухилення від виконання законних вимог окремих державних органів; 5) яких пов'язано із фінансово-економічною діяльністю; 6) яких пов'язано з інформацією та реєстрацією нормативно-правових актів.

Ключові слова: державний службовець, правоохоронний орган, матеріальна шкода, збитки, юридична відповідальність, адміністративна відповідальність, стягнення, проступок, штраф.

Актуальність теми дослідження. Юридична відповідальність є тим елементом, який сприяє належному виконанню обов'язків державними службовцями правоохоронних органів та одночасно відіграє превентивну роль. Державного службовця правоохоронного органу може бути притягнуто до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної та кримінальної відповідальності. Наразі визначення сутності адміністративної відповідальності державних службовців правоохоронного органу в повній мірі не розкрито, через що виникає необхідність дослідження обраної теми.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням питань, пов'язаних із юридичною відповідальністю, окремих її видів займалися такі науковці, як В.Б. Авер'янов, А.М. Авторгов, Н.О. Армаш, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, Н.І. Білак, О.О. Губанов, Т.О. Гуржій, С.Д. Гуса-

рев, Є.В. Додін, Д.С. Каблов, С.Ф. Константінов, Л.В. Крупнова, У.І. Ляхович, А.В. Панчишин, І.В. Петрішак, В.В. Прокопенко та інші.

Постановка завдання (формулювання цілей статті). Метою статті є дослідження інституту адміністративної відповідальності державних службовців правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу. Одним із видів правового статусу певної категорії осіб є вид професійної діяльності, яким є державна служба в правоохоронних органах. Необхідність дослідження правового статусу державних службовців у цілому, у тому числі правоохоронних органів, обумовлена наявністю певного кола спеціальних прав та обов'язків, якими вони наділені для виконання своїх службових повноважень; наділення їх підвищеною відповідальністю за порушення або неналежне виконання обов'язків; наявністю

особливих пілг та соціально-правового забезпечення.

Можна говорити, що статус державного службовця правоохоронного органу є одним із різновидів адміністративно-правового статусу особи, під яким слід розуміти сукупність прав і обов'язків, гарантій, відповідальності закріплених за державними службовцями правоохоронних органів законами, підзаконними нормативно-правовими актами, положеннями, посадовими інструкціями, статутами. При цьому, до основних елементів адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу можна віднести: права, обов'язки, гарантії, обмеження, економічне забезпечення, юридичні державно владні повноваження, юридичну відповідальність.

В даному дослідженні детально зупинимось на визначенні адміністративної відповідальності державних службовців правоохоронного органу.

Дослідження інституту юридичної відповідальності має свої особливості, що пов'язується насамперед з багатоаспектністю цього феномену. На законодавчому та теоретичному рівні не сформовано єдиного підходу до визначення терміну «юридичної відповідальності».

В аспекті теорії правовідносин, відповідальність розглядається як різновид «правоохоронних відносин, що виникли з факту правопорушення між державою в особі її судових і правоохоронних органів та особою, винною у його вчиненні та юридичним обов'язком правопорушника зазнати позбавлення певних цінностей, що йому належали; під кутом реакції держави на факт вчинення правопорушення та подальшого впливу на поведінку винної особи, юридичну відповідальність необхідно розуміти як здійснювані уповноваженими державою суб'єктами заходи державного примусу до особи, котра вчинила правопорушення» [1, с. 34].

На думку А.О Гребенюк юридичній відповідальності притаманні такі ознаки: є різновидом соціальної відповідальності; забезпечується державою у примусовому порядку; полягає у застосуванні до правопорушника законодавчо визначеного переліку санкцій; настання для правопорушника негативних наслідків у зв'язку із застосуванням стягнень; застосовується чітко визначеним переліком публічних органів [2, с. 69].

Правові засади адміністративної відповідальності державних службовців правоохоронних органів врегульовано нормами Конституції України [3], Закону України «Про державну

службу» [4], Кодексом про адміністративні правопорушення [5]) (далі КУпАП), спеціальними законами. Також про адміністративну відповідальність, як вид юридичної відповідальності згадується в положеннях, статутах окремих правоохоронних органів, посадових інструкціях державних службовців правоохоронних органів, трудових контрактах. Відповідальність сторін та вирішення спорів є однією із істотних умов контракту [4].

Відповідно до Конституції України виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них [3].

Закон України «Про державну службу» містить окремий Розділ VIII, присвячений дисциплінарній та матеріальній відповідальності державних службовців. Визначення адміністративної відповідальності в Законі України «Про державну службу» не наведено. В законі лише опосередковано йдеться про притягнення державних службовців до адміністративної відповідальності, при цьому окремо щодо службовців правоохоронних органів положено не вказано.

Так, повноваження члена Комісії з питань вищого корпусу державної служби припиняються достроково у разі набрання законної сили рішенням суду про притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення державного службовця до адміністративної відповідальності за пов'язане з корупцією правопорушення, яким на особу накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування визначено Законом України «Про державну службу» окремою підставою для припинення державної служби у зв'язку із втратою права на державну службу або його обмеженням.

В Законі України «Про державну службу» також визначено відповідальність керівника державної служби, який не подав матеріали про вчинення державним службовцем адміністративного проступку, корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення до органу, уповноваженого розглядати справи про такі правопорушення [4].

На думку О.О. Губанова адміністративна відповідальність публічних службовців –

це застосування суб'єктами адміністративно-юрисдикційної діяльності до публічних службовців на підставах та в порядку, що передбачені національним законодавством, адміністративних стягнень [6, с. 21].

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені КУпАП правопорушення, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

Види адміністративних проступків визначено КУпАП [5]. Адміністративні правопорушення можна класифікувати на: 1) ті, що вчинені умисно; 2) ті, що вчинені з необережності.

КУпАП містить ст.14 під назвою «Відповідальність посадових осіб», яка передбачає положення про те, що посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, зв'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків.

Застосування уповноваженими на те органами і посадовими особами заходів адміністративного впливу провадиться в межах їх компетенції, у точній відповідності з законом.

Додержання вимог закону при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення забезпечується систематичним контролем з боку вищестоящих органів і посадових осіб, правом оскарження, іншими встановленими законом способами.

Аналіз ст. 15 КУпАП дає підстави виокремити дві категорії суб'єктів адміністративної відповідальності:

1) осіб начальницького складу Національного антикорупційного бюро України, рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, поліцейські, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів;

2) інші особи, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів або спеціальних положень про дисципліну.

За загальним правилом особи *першої категорії* несуть адміністративну відповідальність за дисциплінарними статутами. Перелік адміністративних правопорушень, за які особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах визначено ст. 15 КУпАП, зокрема:

за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією;

неправомірне використання державного майна; незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації;

невжиття заходів щодо окремої ухвали суду; ухилення від виконання законних вимог прокурора;

порушення законодавства про державну таємницю;

порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію.

Особливістю адміністративної відповідальності *осіб першої категорії* є неможливість застосування до них громадських робіт, виправних робіт, адміністративного арешту.

Особи другої категорії за вчинення адміністративних правопорушень несуть дисциплінарну відповідальність у випадках, прямо передбачених дисциплінарними статутами або спеціальними положеннями, а в інших випадках - адміністративну відповідальність на загальних підставах.

Вданому випадку зазначимо, на необхідності внесення змін до ст. 15 КУпАП, оскільки адміністративна та дисциплінарна відповідальність є різними видами юридичної відповідальності, і за вчинення адміністративних правопорушень повинна наставати адміністративна відповідальність.

Аналіз інших статей КУпАП дозволяє виокремити декілька основних однорідних груп адміністративних правопорушень, за які може бути притягнуто до адміністративної відповідальності державного службовця правоохоронних органів, а саме:

1) адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління (зокрема, ст.ст. 184⁻¹; 185⁻²; 185⁻⁶; 186 та ін.);

2) адміністративні правопорушення, яких пов'язано із сферою праці та діяльністю профспілкових органів (зокрема: ст.ст. 41; 41⁻¹; 165⁻³; 165⁻⁴; 165⁻⁵; 41⁻²; 41⁻³ та ін);

3) адміністративні правопорушення, яких пов'язано із з корупцією (зокрема, ст.ст. 172⁻⁴; 172⁻⁵; 172⁻⁶; 172⁻⁷; 172⁻⁸; 172⁻⁸⁻¹; 172⁻⁹ та ін);

4) адміністративні правопорушення, яких пов'язано із невиконання або ухилення від виконання законних вимог окремих державних органів (зокрема: ст.ст. 185⁻⁸; 185⁻¹³; 185⁻¹⁴; 188⁻⁴; 188⁻⁶; 188⁻⁸; 188⁻¹³; 188⁻²³; 188⁻⁴⁰; 188⁻⁴⁶; 188⁻⁴⁸; 163⁻³ та ін);

5) адміністративні правопорушення, яких пов'язано із фінансово-економічною діяльністю (зокрема, ст.ст. 163⁻²; ст. 164⁻¹⁴ та ін.);

6) адміністративні правопорушення, яких пов'язано з інформацією та реєстрацію нормативно-правових актів (зокрема, ст.ст. ст. 212⁻²; 212⁻³; 212⁻⁵; 185⁻¹¹; 166⁻²⁴; 188⁻⁴¹ та ін.) [5].

Таким чином, можна говорити, що притягнення до адміністративної відповідальності державних службовців правоохоронних органів пов'язано з корупцією; порушення законодавства про звернення громадян, адвокатської діяльності, охорони праці, пожежної безпеки тощо.

Основним видом відповідальності, який може бути застосовано до державного службовця правоохоронного органу є штраф, а також позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 2 ст. 30 КУпАП). При цьому, особливістю останнього є те, що це адміністративне стягнення може застосовуватись судом незалежно від того, чи передбачене воно в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КУпАП, коли з урахуванням характеру адміністративного правопорушення, вчиненого за посадою, особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за нею права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу розкрити правову природу адміністративної відповідальності державного службовця правоохоронного органу.

Запропоновано під адміністративною відповідальністю державного службовця правоохоронного органу розуміти вид юридичної відповідальності, яка полягає у накладенні на державного службовця правоохоронного органу компетентними суб'єктами в установленому законом порядку адміністративних стягнень за адміністративні правопорушення, яких пов'язано з виконанням функцій держави.

Виокремлено однорідні групи адміністративних правопорушень, за які державного службовця правоохоронних органів може бути притягнуто до адміністративної відповідаль-

ності, а саме: 1) адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління (зокрема, ст.ст. 184⁻¹; 185⁻²; 185⁻⁶; 186 та ін.); 2) адміністративні правопорушення, яких пов'язано із сферою праці та діяльністю профспілкових органів (зокрема: ст.ст. 41; 41⁻¹; 165⁻³; 165⁻⁴; 165⁻⁵; 41⁻²; 41⁻³ та ін); 3) адміністративні правопорушення, яких пов'язано із з корупцією (зокрема, ст.ст. 172⁻⁴; 172⁻⁵; 172⁻⁶; 172⁻⁷; 172⁻⁸; 172⁻⁸⁻¹; 172⁻⁹ та ін); 4) адміністративні правопорушення, яких пов'язано із невиконання або ухилення від виконання законних вимог окремих державних органів (зокрема: ст.ст. 185⁻⁸; 185⁻¹³; 185⁻¹⁴; 188⁻⁴; 188⁻⁶; 188⁻⁸; 188⁻¹³; 188⁻²³; 188⁻⁴⁰; 188⁻⁴⁶; 188⁻⁴⁸; 163⁻³ та ін); 5) адміністративні правопорушення, яких пов'язано із фінансово-економічною діяльністю (зокрема, ст.ст. 163⁻²; ст. 164⁻¹⁴ та ін.); 6) адміністративні правопорушення, яких пов'язано з інформацією та реєстрацію нормативно-правових актів (зокрема, ст.ст. ст. 212⁻²; 212⁻³; 212⁻⁵; 185⁻¹¹; 166⁻²⁴; 188⁻⁴¹ та ін.).

Список використаних джерел:

1. Сердюк І.А. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «юридична відповідальність». Бюлетень Міністерства юстиції України. 2011. № 1. С. 30–35.
2. Гребенюк А.О. Відповідальність за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем: дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07 / адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя, 2021. 224 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page//dis/07_2021/Hrebeniuk.pdf.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР2. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/card2#Card>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/ed20210527#Text>.
6. Губанов О.О. Юридична відповідальність публічних службовців: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя, 2020. 38 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page//aref/07_2020/gubanov_avtoreferat.pdf.

Yermak O. O. Administrative responsibility of civil law enforcement officers

The article is devoted to the study of the principles of administrative responsibility of civil servants of law enforcement agencies.

Characteristic features of administrative responsibility of civil servants of law enforcement agencies are analyzed.

There are two categories of subjects of administrative responsibility: 1) senior staff of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, ordinary and senior staff of the State Penitentiary Service of Ukraine, civil defense service, State Bureau of Investigation, police, which are subject to disciplinary statutes; 2) other persons to whom the effect of disciplinary statutes or special provisions on discipline applies. It is proposed that the legal responsibility of a civil servant of a law enforcement agency be understood as the application by authorized entities in the manner prescribed by law to a civil servant of a law enforcement agency of penalties and measures of coercion for disciplinary misconduct, administrative or criminal offense, decisions, actions or omissions.

The gradation of the main homogeneous groups of administrative offenses for which the civil servant of law enforcement agencies can be brought to administrative responsibility is carried out, namely: 1) those which encroach on the established order of management; 2) those related to the field of work and activities of trade union bodies; 3) those which are related to corruption; 4) those which are related to non-fulfillment or evasion of the fulfillment of legal requirements of certain state bodies; 5) those which are related to financial and economic activities; 6) those which are related to information and registration of regulations.

Key words: *civil servant, law enforcement agency, material damage, losses, legal liability, administrative liability, penalties, misdemeanor, fine.*